

Búcsú az évszázad üstökösétől

Elment a Kohoutek üstökös, igen rövid csóvát és igen hosszú kommentárokat vonva maga után. Bár nem ismerem a csillagászok álláspontját, s az üstököst sem láttam, de van okom föltételezni, hogy az üstökös feje nagyrésztalmazöld elméletekből, farka pedig lila magyarázatokból áll.

Föltevésemet könnyen alá tudom támasztani, ugyanis a legtöbb szenzációs tünemény ilyesmikből tevődik össze.

Ez éppúgy vonatkozik a távolból jelzett irodalmi irányzatokra, mint a jótékony építészeti tervekre, hogy a városokat szerkesszék a tenger alá egy óriási bűvárharangba.

Az üstökös föltételezhető összetétele tehát szokványos, nemcsak égitest, de bölcséleti munkákat, sőt leleményes beszámolókat is hoznak össze színes gözből.

Engem csak az bánt, hogy ez volt az évszázad üstököse. Ezt kaptuk: harmadosztályú, csökkentett kényelmű garzon üstököst.

Holott az üstököst nagyon vártam, főként az évszázad iránti lelkesedésben.

Ugyanis az évszázadnak már-már mindene megvolt, olvastunk az évszázad bokszmérkőzéséről, szökőárjáról, rejtélyéről, lélektani föltevéséről. Volt az évszázadnak fogkrémje, botránya, egykerekeű járműve. Hallottunk az évszázad betegségéről, gyógyszerének fölfedezéséről és ezzel kapcsolatosan az évszázad melléfogásáról. Volt nője is az évszázadnak, viszont nem az évszázad kötött vele frigyét, hanem egy bankár, s azóta nincs nője az évszázadnak, csak bánata. Mert ilyesmire is telik neki. Nem sorolom tovább, úgy látszott, hogy már-már mindene volt az évszázadnak. Dúskált struktúrában, aranyban, stresszben, heroincempészetben és a heroincempészek bűnperében.

Bátran mondhatom, hogy már csak az évszázad üstököse hiányzott. De mert hiányzott, egyben várható is volt. Ugyanis az ilyen évszázados hiánycikkekről mindig gondoskodnak. Csak a köznapi hiánycikkek maradnak köznapiak.

Tulajdonképpen a sajtóban is előre jelezhettem volna az évszázad üstökösét. Mert ehhez nem a csillagos eget kell ismerni, hanem az évszázadot.

Sajnos, Kohoutek üstökösét előbb közölte a fölfedezés, pedig ha a humor sötét bugyraiba bukott szerző írja le, hogy útban van az évszázad üstököse, az gyönyörű példája lett volna a modern előrelátásnak. A fölfedezés után meg is indult az üstökös, és felénk tartott óriási méreteivel, a világsajtó lelkes biztatása közepette.

Először nagyobb volt, mint a telehold, aztán közeledett és kisebbedett. Félúton a félholdhoz halványodott, majd akkora lett, mint a hajnalcsillag, azonban még ebből sem tanult az üstökös. Mert lenyomta a gázpedált, felénk tartott, s a Göncöl csillagaihoz igazította fényességét. Azután olyan lett, mint egy vékonypénzű bolygó, de még mindig nem jött reá, hogy mi a valódi helyzet, s ebben igazán hasonlított az évszázad széles látókörű egyynyári csillagaihoz.

Igy hát mire megközelítette a Földet, úgyszólván teljességgel eltűnt. Vagy a világsajtó vágott le belőle mindennap egy-egy gerezedet, vagy ellenkezőleg, eredetileg is cikkekből rakták össze.

Amint ez történni szokott, bejelentették, hogy az égen tévedés forog fönn, és nem is ez volt az évszázad üstököse.

Hamarosan aztán megindult a perpatvar. Találgatta a világsajtó, hogy ki nevezte az olvasókkal játszó tüneményt az évszázad üstökösének. A fölfedező tudóstól nem származott a jelző, de a többi csillagásztól sem. Általában — amint kiderült — senki sem mondta, hogy az évszázad üstököse lesz az évszázad üstököse. Csak számos egyén megírta, mert akkor éppen félre volt vezetve.

Végül is, gondolom, nincs miért tovább hallgatnom. Nyíltan kijelentem tehát, én mondtam, hogy az évszázad üstököse az évszázad üstököse lesz. Kertelés nélkül.

Meg kell mondanom, hogy nemcsak a büszkeség készített szólásra, de a becsület is, és az üstökös iránti szeretet.

Ugyanis, szemben a világsajttal, most is azt állítom, hogy ez volt az évszázad üstököse.

Mert ha az évszázad drámája, az évszázad filmcsillaga és az évszázad konzervnyitója igényt tarthat a címére, akkor nem értem, hogy miféle csalódást okozott az évszázad üstököse.

Különösen bántó az üstökös farkán való bogkeresés akkor, amikor az évszázad üstököse már el is ment. Bezzeg az évszázad triciklijéért rengetegen lelkesednek, mert éppen jön.

Én meghatottan, kalaplevéve búcsúzom az évszázad üstökösétől, és talán azért tisztellem, mert nem láttam. Ez is jelzi, hogy ha meg is tódították, de minden más tolakodás hiányzott belőle. Ahogy ma mondják, humanista üstökös volt.

Szókratész halandó

Amikor az egyetemre kerültem — vakmerően, sőt talán vakon —, lélektan-, szociológia- és esztétikaszerű tanulmányokban akartam kiképezni vagy inkább kifejezni magamat. Hogy miért éppen ezekből a rejtelmes, Hermész Trizsmegisztosz védelme alatt álló palackokból akartam kiengedni a Szellemet, netalán szellemként ezekbe a palackokba bújni, ma már olyan titok előttem is, amit a jótékony felejtés hermetikus pecsétje véd. Nem véletlenül ugyanis az 1946-os egyetemi év baljósan 1947-ben kezdődött, amiben nem ismertem föl a társadalom-lélektani előjelet. Naivul órákra jártam, olvasgattam, gyanús könyveket vettem ki a szakkönyvtárakból, és tanáraink világos előadásai hónapokig abba a hitbe zsongítottak, hogy valami fontos és értelmes munkával fáradozom. Valahogyan azonban a szociológia címkéjű palackot ismeretlen tettesek elejtették és összetörték, mire kiderült, hogy azt csak Durkheim töltötte meg porrá tört nadragulyával, de ez az alattomos méreg is elvesztette már minden erejét.

Így egy új üveg tartalmával kezdtünk foglalkozni: a filozófiával. Ezt nem Hermész pecsétje védte, hanem az akkoriban fölfedezett spanyolviasz. Különös palack volt. Először gömbölydednek tűnt, mintha gyomorkeserűt rejtene, majd olyan lett, mint egy uborkásüveg, amibe minden belefért a tormától a szentjánoskenyérig. Közben az üveg nőtt, szélesedett és laposodott.

Egy esztendő sem telt belé, az értelmesnek tűnő lélektan is zavarossá változott, forrt, időnként jobbra-balra pökött, végül pedig nyáladzott. Alapvető igazságok lettek homályossá, és ezeknek a lélektelen lélektani tényeknek bizonyítására olyan kísérletekbe kezdtünk, mintha sintérré akarnám kiképezni magamat. Így a pszichológiát abba kellett hagynom, mert mindig szerettem a kutyákat. De őszintén szólva attól is féltem, hogy az Állatvédő Liga közbelép, és kizárnak Európa minden egyeteméről. Maradt egy darabig az esztétika, ez azonban halványodott, valamiféle lila kör lett belőle, amit egyfolytában négyszögesítettünk. Mígnem hirtelen azon vettük észre magunkat, hogy ez az egészen áttetsző idom nem egyéb, mint a filozófia lapos üvegének egyik oldala.

Ezután történt, hogy a filozófia szak gyakornokának neveztek ki, szerintem méltán, mert a Világsszellem evvel is bizonyítani kívánta az ente-lecheia létezését.

Ott matattam a filozófiai könyvtár könyvei között, töprengtem, piszmogtam, és a belépők felé igyekeztem filozófus-pofát vágni, bár egyre kevésbé tudtam, hogy milyen az.

A belső szobában Gaál Gábor tusakodott, dörmögött, drágámozott, néha pedig rám bömbölt oroszlánhangon. Haragudott, mert képtelen volt a filozófia térbeli valóságát átalakítani síkidommá. Időnként érzékeltette, hogy tőlem sem számít segítségére a feladathoz.

Valahogyan azonban nem sikerült bebizonyítanom a bölcséletre való teljes alkalmatlanságomat, mert áthelyeztek a magyar irodalom tanszékéhez. Fél év múlva Gaál Gábor is követett. Mint a filozófia betyárját a filozófia csendbiztososa. Lévén, hogy magyar irodalmat egyetemi szinten sohasem tanultam, a legkülönbözőbb feladatokat bízták rám.

Nyelvészetet adtam elő a pszichológusoknak, pszichológiát a nyelvészeknek. Megjelenésemmel a világirodalmi és esztétikai előadások színvonalát emeltem, majd amikor kiderült, hogy latin verseket szótározza olvasok, tanársegéd lettem Nagy István mellett, a romániai magyar irodalom tanszékén. Kettőnk kapcsolata igen harmonikus volt: Nagy István azt hitte rólam, hogy vérbeli esztéta vagyok, én azt hittem róla, hogy képzett történelmi materialista.

Ezt a harmóniát egy véletlen bontotta meg. Hajós József, aki filozófusi alkatát szótlanságával leplezte, és így formális logikát adott elő, hirtelen megbetegedett.

Engem pedig váratlanul megbíztak a formális logika előadásával. Ugyanis senki sem tudta — a sok kapkodásban nem árultam el —, hogy igenis tanultam formális logikát, tehát jobban értek hozzá, mint akiket tanítok.

Rejtett örömmel fogadtam a pályamódosítást, mert vonzódtam ehhez a világos, értelmes, teljességgel fölösleges és majdnem logikus tudományhoz. Sőt előzőleg *A dialektikus logika* című könyvet is olvastam franciául, és sokat töprengtem rajta annak idején. A problémát nem a nyelvi nehézség okozta, mert amit franciául nem értettem, azt még értettem, hogy miért nem értem. De elég sok rész volt benne, aminek magyarul föl tudtam fogni az

értelmét, és úgy sem értettem: mély volt, mint egy sivatag, amelyben a homok dialektikusan mozog.

A formális logika annyira készen állott, hogy fölösleges volt tovább kutatni. Ami kihívja az emberi elmét. Mert ugyan mi az a világon, ami teljesen készen áll? Amikor a fogalmat először meghatározták, már eleve tudták, mi a fogalom és mi a meghatározás. És ráadásul a valódi, emberi meghatározás a bonyolultból tart az egyszerű felé: előbb ismerjük a teret, mint a síkot, és előbb az egyenest, mint a pontot. A tér valóságát tapasztaltam, míg a kiterjedés nélküli mértani idomot el sem tudom képzelni. A test tapasztalati tény, a pont anyagtalan absztrakció, szellem.

És mégis a ponttal határozzuk meg az egyenest, az egyenessel a négyzetet, a négyzettel a kockát. Hát miféle lázálom, miféle logikátlan kaland a logika, amely a nem létező irányából száguld a létező felé? A Semmitől a Valamihez?

Természetesen az előadásokon egy szót sem ejtettem ezekről a szakadékokról, és a gondolkodás boszorkányköreiről.

Kimérten magyaráztam a *fogalmat* és az *ítéletet*, a diákok pedig úgy meglepődtek, mintha mondtam volna valamit.

És a *következtetés* — ami az eszméletvesztés közelében levő elme erőfeszítésének tűnik — a katedráról úgy hangzik, mint a kinyilatkoztatás.

Minden ember halandó.

Szókratész ember.

Tehát Szókratész halandó.

A következtetésnek ez a legtisztább formája — amelyet a középkor gondolatcsiszoló Barbara-okoskodásnak neveztek el — tulajdonképpen az első ragyogó, igaz és skizofrén kiáltás a történelemben.

Mert Szókratész valóban halandó, és Szókratész magatartása halhatatlan. Tehát Szókratész ember.

Ez azonban nem Barbara-okoskodás. Nem is okoskodás. Mert az igazsággal fölösleges okoskodni, az igazságot tudomásul lehet venni, vagy el lehet ásni, el lehet vetni, kihajtani, felnöveszteni, kivágni, széket is lehet faragni belőle. Az igazság mindent kibír, mert az igazság nem ember. Az ember ugyanis nem ihatja ki a méregpoharat, mert halandó, mint Szókratész. Általában az ember igen kevés dolgot bír ki. Sokszor még az igazságot sem, sokszor az olyan céltalan, boldog és emberi alkotást sem, mint a logika.

Persze ezeket a lázas és kissé kusza gondolatokat — Barocco-következtéseket — nem adtam elő.

Egyrészt nem volt a tantervben. Másrészt közölték, hogy ne adjak elő formális logikát.

Visszakerültem az irodalomra, ahol még szövegekkel és szövegmaradványokkal bibelődtem. Mígnem közölték, hogy nem vagyok alkalmas magas fokú értelmiségi munkára.

Ez fáj. De visszagondolva az egyetemi pályám módosulásaira, nem tagadhattam le az eljárás következetességét, logikáját.

Csak azt nem tudtam, mihez kezdjek a nagyvilágban, mert örökké ostoba helyzetbe, kimagyarázhatatlan kalandokba keveredtem.

Egyik jó barátom megkeresett, vigasztalt:

— Írj humoros dolgokat! Különbösen is most Szaltikov-Scsedrinekre van szükség.

Bólintottam. De azért zavart valami.

— Te, ne haragudj, kicsoda Szaltikov-Scsedrin?

A barátom rácsapott a vállamra.

— Nem tudom. Viszont valami olyasmiket kell írni.

... És akkor megpróbáltam. A szerkesztők közül akadt olyan, aki szintén nem olvasta Scsedrint, de azt hitte, hogy olyasmit írok, mert én már olvastam.

Így módosult a pályám a humor ellipszisei irányába.

Magam sohasem módosítottam, ha ez megtörtént, akkor külső tényezők művelték. Ahogy egy műhold esetében is. Rakétával lövik ki, azután ha nem ment elég messzi, vagy hibásan fényképez, és rosszul csipog, újra módosítják. Néha már meteorológiai bolygónak, jó órámban Pioneernek vagy Apollónak érzem magamat. Néha Challengernek, ha szét akar robbanni.

Ez, persze, nem humor.

Nem azért, mert nem lehet valaki hosszú időn keresztül humorista. Azt is leírta valaki, hogy a humor olyan helyzet, mint mikor valaki vőlegény.

A humor valójában nem helyzet, hanem állapot. Ha egy íróféle úgy érzi, hogy ő a világ vőlegénye, és hisz a menyasszony igenlő válaszában: akkor az humorista.

Én nem akarom elvenni a világot. Mert öreg és csúnya. Ezért inkább agglegény maradok.

Szókratész halandó. De az athéni hóhér, aki a mérget főzte, halhatatlan. Talán mert nem is volt egészen ember.

Az aranyhibrid

Városunkban az egyik domboldalon egy különleges szőlőtövet figyeltem meg. A szőlőtőből egyujjnyi vastagságú sárga és fémes tapintású ág tekeredett elő, amit letörtem, és megvizsgáltattam egy szakértővel.

Az ág: huszonnégy karátos aranyból volt...

A hír igen megörvendeztetett, mert úgy hittem, sikerülni fog városunkban töről termelni az aranyat. Úgy sejtettem, a jövő Alaszakájának lakója vagyok, és sejtelmemet nemcsak polgártársaim elszánt és férfias életstílusa igazolta. Kezünkben volt a B—D bőtermő és fagyálló aranyhibrid, amelyet hosszas genetikai kísérletek után sikerült végre a legfejlettebb agrobiológiai módszerekkel megtalálnunk! (Az aranyhibrid nevében a B a fölfedező botanikus nevének kezdőbetűje, a D pedig egy Dancs Nikifor nevezetű haladó szellemű főigazgatóé, akinek a sógora igen befolyásos ember a csemegeesztészeti minisztériumban.)

Sajnos a beható technikai vizsgálatok nem igazolták reményeinket. A B. D. H. hibridarany olyan ráfizetést eredményezett volna, hogy városunk tíz évig nem termelhetett volna krumplit. Nemcsak azért, mert kincses városunkban és környékén a krumplitermesztés se tartozik a szerencsés állami vállalkozások közé. Ez természetes: államunk reáfizet a salátára is meg a hagymára. Sőt a lókörmű martilapura is, az árvacsalanra is és a kőkényre.

Szakértők véleménye szerint minden kökénybokor átlagban egy lej ötven bani ráfizetést jelent, amennyiben nem terem. Ha pedig terem, akkor a ráfizetés megközelíti a két lejt.

Egy tő csalán esetében az évi ráfizetés 10 bani, de ha olyat akarnak termesztetni, ami első osztályú minőségben, világszínvonalon csíp, akkor még 5 banit hozzá kell szúrni.

A fű egyes szálanként fél baniba kerül társadalmunknak. A félbanis fű azonban messze elmarad a mai kor követelményei mögött. Ezért érdemesebb kétszer annyit reáfizetni, viszont cserében olyan füvet nevelhetünk, amit egy külföldi fűszakértő is bátran megtekinthet.

Városunkban a legkifizetődőbb kultúrnövény kétségtelenül a fatuskó. Ez nem igényel semmiféle befektetést, munkát vagy védelmet. De ha véletlenül gyökeret ereszt és kihajt, akkor kétszer annyi levelet kell írni róla, mint amennyit ágain remélhetünk.

Ez azonban még mindig gazdaságosabb, mintha gyümölcsöt is teremne. A gyümölcs védelme, gondozása és szállítása olyan összegbe kerül, amihez képest az almamoly tevékenysége hosszú lejáratú bankkölcsönnek számít.

Egyes kísérleti állomásokon állítólag éppen ezért kezdtek foglalkozni az almamoly nevelésével, de még ez sem bizonyult kifizetődőnek.

Az államilag tenyésztett almamolyok drágábbak voltak az almánál, és még a gyümölcsösökbe való kihelyezés előtt — a tenyésztők gondatlansága miatt — almamolytifuszt kaptak, és elhullottak. Ugyanez történt az államilag tenyésztett lóférgekkel is, melyekkel a paradicsommal kapcsolatos ráfizetést kívánták megelőzni.

A tenyészállatok laboratóriumi költségvetésével Dániából ötször annyi lóférget vásárolhattunk volna, beleszámítva a légi úton történő szállításukat is.

Ráadásul a kísérleti rovarok táplálását — a tudományos munka bürokratikus megszervezése miatt — hiányosan látták el. Ezért a lóférgek ásólába nem fejlődött ki, nem tudták bevájni magukat a paradicsomtövek alá, hanem a kertben futkároztak, kétségbeesetten cirpelték, és életképteleneknek bizonyultak.

Mindez azonban nem jelentette, hogy a paradicsomtermesztés kifizetődő volt. A tövek öntözése több munkát igényelt, mint amennyit a termése megért. Ezért — amikor a költségek egyre szaporodtak — a gazdaság igazgatója mentőötlethez folyamodott: a termést nem szedette le. Így végül sikerült biztosítani, hogy a paradicsomra tövenként ne fizessen reá annyit az állam, mint egy fészek krumplira.

Ez a termelési módszer eléggé elterjedt városunkban és környékünkön. A kukorica például annyiba kerül, hogy a csövek leszedése már gazdasági szédelgést jelentene. Ezt szorgalmas és tehetséges népünk avval hidalja át, hogy önkéntes munkával gyűjti be a kukoricát. De nincs messze az idő, amikor a kukorica és a krumpli dísznövényyé alakul. És termésük betakarítása olyan értelmetlen és civilizálatlan eljárás lesz, mint a pálmafa leveleinek tépdesése, vagy a moha lekaparása várromjainkról.

Ilyen körülmények között a B. D. H. F. aranyhibrid termesztése válságos helyzetbe hozná városunk egész mezőgazdaságát: ezt mondják a számok.

Még ha egy tő egy mázsa aranyat is teremne: akkor is felmérhetetlen volna a ráfizetés. Ugyanis minden tőhöz kellene egy tőigazgató, két tőigaz-

gató, négy könyvelő, tizenkét ór, három vegyész, több tudományos kutató, négy könyvelő, tizenkét ór, három vegyész, több tudományos kutató, inspektorok, kiküldöttek, titkárnő, függetlenített szakszervezeti felelős, ifjúsági brigádos, sajtólevelező, agrotechnikus, raktárnok, sofőr, nőbizottsági elnök és táncsoportszervező. Magukról a munkásokról még nem is beszéltem, holott őket sem lehet nélkülözni a termelés bizonyos szakaszában.

Ehhez adjuk hozzá, hogy a laboratóriumban új módszert dolgoznának ki, ami az önköltséget tetemesen növelné, a terméseredményt pedig csökkentené. És minél kevesebb lenne a hibrid hozama, annál nagyobb területen termesztenék, hogy teljesítsék vállalt tervüket.

Gazdasági szakértők véleménye szerint átlagban tizenkét kiló aranyat kellene a talajba juttatnunk, hogy egy év múlva — a munkaközösség áldozatkész tevékenysége következtében — egy kilót tudjunk majd kiásni.

A többi eltűnne vagy fölemésztené a lázas és megfeszített munka.

Városunk népe tehetséges és szorgalmas, de az arany nagyipari-mezőgazdasági termesztését még ő sem tudná elviselni. Egy kiló aranyra húszszor többet kellene reáfizetni, mint a világpiacon árára.

Városunk ugyanis olyan drágán termel, hogyha kövel dobná meg a világpiacon, az bátran visszadobhatná kenyérrel. Még mindig a világpiacon csínálna jobb üzletet. Ezek után nem csoda, ha — városunk érdekében — az aranyhibridet megsemmisítettem. Megítélésem szerint a növényt mezőgazdaságunk egyik esküdt ellensége ültette fejlődésünk útjába, hogy evvel csapást mérjen városunk tehetséges és szorgalmas lakóira.

Aszfaltozzák-e ki a Lóvásárteret?

A látogató udvarias volt, de ez valahogy nem tűnt természetesnek.

— A Városrendezési Központ megbízásából keresem Önt — mondta. És igen szúrósan nézett.

— Szeretném, ha kifejtené véleményét, mint ennek a városnak lakója — mondta.

Azután mereven reám szegezte tekintetét.

— Aszfaltozzuk-e ki a régi Lóvásárteret?

Látszott, hogy az egész szöveget betanulta.

Így nem tud az ember fölkészülés nélkül beszélni. Csak hosszú gyakorlás után képes az egyén arra, hogy bemenjen egy idegen házba, és ott teljes biztonsággal ilyeneket beszéljen...

— Kérem — mondtam akadozva —, jöjjön be, mert az előszobában nem tudjuk tisztázni ezeket a nagy horderejű dolgokat.

A küldött ember puha léptekkel bejött, leült egy karosszékre, és elővett egy mappát. Azután mereven figyelt.

— Nézze — törtem meg a csendet —, milyen szempontból érdekli magát a Lóvásártér?

Erre kissé előrehajolt, de nem vette le rólam a szemét.

— A Városrendezési Központ megbízásából keresem Önt — mondta ta-

goltan. — Szeretnénk, ha kifejtené véleményét, mint ennek a városnak la kója: aszfaltozzuk-e ki a régi Lóvásárteret?

A szék karfájára könyököltem, és belemélyedtem kavargó gondolatimba.

Magát a kérdést — éles elmével — már az elején fölfogtam. A kérdés: aszfaltozzák-e ki a Lóvásárteret? De nem láttam a mögötte meghúzódó értelmet és szándékot. A tantárgyat.

Tudni való, hogy a gyakorlati életben minden kérdés vizsgakérdés. Amikor tisztos nevelőim Püthagorasz tétele felől faggattak, nem azért tették, mert tőlem akarták megtanulni. Hanem én érdekeltem őket, szorgalmam, kitartásom és a derékszögű háromszögekhez való hűségem. A kérdés alkalom volt, hogy a fejembe kukucskáljanak, mint a szemorvos a keresztülfúrt tükörrrel.

A kérdések és a válaszok legtöbbször drámai szerepek, s aki rosszul felel, az Thália köntösét szaggatja. Kérdezni föladat, válaszolni ceremónia.

Aszfaltozzák-e ki a Lóvásárteret?

Ez itt a kérdés!

Ez itt a kérdés, és erre nem tudok válaszolni.

Mert sejtelmem sincs, miért kérdezi tőlem a szemben ülő titokzatos álarc. Nem tudom, milyen játék szereplői vagyunk.

Nyilvánvaló: a válasz már valahol megszületett, az én önkényes szavaim nem módosítják. Ha ki akarják aszfaltozni a Lóvásárteret, és én az aszfaltozás mellett teszek hitet, még úgyis kiaszfaltozzák.

De akkor a Lóvásártér hőse leszek, lelkes kezdeményező, aki értékes tanáccsal gyűjtött fáklyát a Városrendezési Központ éjszakájában.

Viszont ha nem akarják kiaszfaltozni a Lóvásárteret, és én a nemes vállalkozás mellett nyilatkozom, akkor a Lóvásárteret még úgysem aszfaltozzák ki. De a nyilatkozatom érdektelen lesz, megtévesztő és nevetséges.

De mi lesz, ha tévedek?

Látni véltem az ünnepélyt: a Lóvásárteret új aszfalt borítja, és egy emelvényen valaki szónokol: „A környék lakóinak osztatlan lelkesedése közepette, egyre magasabb csúcsokra hágva kiaszfaltoztuk a Lóvásárteret! Volt ugyan egy-két tévelygő, nevetséges vélemény, de amint népünk ősi bölcsességgel mondja: a fülesbagoly huhogásától nem szárad ki a birsalmafa!”

A tömeg lelkesen tapsol, és én szemembe húzott kalappal elbújok az előttem éljenző lottóárus háta mögé. Pusztán mert készületlenül beugrottam a Lóvásártér című misztériumjátékba...

Türelmesen vár a küldött ember, talán papírt is vehetnék elő, hogy a választ kidolgozzam.

De fölösleges fáradozás, hiszen azt sem tudom, milyen új tudományból felelek.

Azt kellene tulajdonképpen ismerni, a leckét, vagy a színdarab címét. A Városrendezési Központ nyilván azért érdeklődik, hogy a saját álláspontját előttem is hallja. Tanácsot kér mindazoktól, akik a már meglevő döntéssel egyetértenek. Ha valakinek mégis más a véleménye, az csak annyit árul el, hogy gyöngye jellem, kisserű ész, akire többé nem építhet a Városrendezési Központ, mint lelkes támogatóra.

— Kérem — szólok meg reménytelenül —, ki kell-e aszfaltozni a Lóvásárteret?

A küldött ember mereven néz.

— Igen. Ez a kérdés — állapítja meg —, erre lennének kíváncsiak.

— Én is kíváncsi vagyok reá — mondom látszólag könnyedén.

Ismét várunk.

Valami azt súgja, hogy a helyes, a magasabb osztályba jutást biztosító válasz az, hogy ne aszfaltozzák ki a Lóvásárteret!

Az sok pénzbe kerül, rengeteg munkába, és vannak ennél fontosabb ten-nivalók is.

Egyébként esőben, őszi sárban senki se jár a Lóvásártéren.

— Nem kell kiaszfaltozni — mondom tettetett biztonsággal.

A küldött ember arca nem árul el semmit.

— Szóval ön szerint ne aszfaltozzuk ki a Lóvásárteret? — kérdezi kö-zönyös hangon.

Úgy érzem, a gyors és meggondolatlan felelettel sokat rontottam érdem-jegyemen. Jobban kellett volna összpontosítani lelkileg, hogy a Városrende-zési Központ céljait kitaláljam.

— De talán még jobb, ha kiaszfaltozzák — próbálok javítani —, mert erre pont most érett meg az idő!

— Tehát véleménye szerint mégis ki kell aszfaltozni? — kérdezi a kül-dött türelmesen.

Ezen gondolkodni kell, hogy egyetértek-e az újabb véleményemmel.

De nem értek egyet.

Ugyanis nincs véleményem. Véleménye a Városrendezési Központnak van. Nekem lehet sejtelmem, megérzésem, disszonáns hangom vagy lelkes egyetértésem. Vagy pacsirtaéneke és csiripelésem. Az én véleményem az, hogy szeretném a Városrendezési Központ véleményét ismerni. Ismerni és hangoztatni. Szeretnék egyetérteni. Szeretném a Városrendezési Központtal közölni a Városrendezési Központ véleményét, hogy tőlem is hallja, meny-nyire helyes a véleménye. Különben mit érnék az önálló véleményemmel? Nem befolyásolná az aszfaltozást, csak az érdemjegyemet. Ha egy rossz ta-nuló állást foglal a gravitáció ellen, nem szünteti meg a gravitációt, csak megbukik fizikából.

— Nem kell az egészet kiaszfaltozni; elég a közepét — jelentem ki.

A küldött ember jegyezni kezd.

— És miképpen képzelem el, hogy a közepét kiaszfaltozzuk — kérdezi hi-vatalos hangon —, a szélein pedig ne aszfaltozzuk ki?

Ismét gondolkodnom kell.

— A szélétől aszfaltutat lehet készíteni a közepe felé — mondom.

Ezt újra fölírja.

— Hány ilyen aszfaltutat lát szükségesnek? — vallat tovább.

— Hármat vagy négyet — mondom elkeseredve. — Esetleg ötöt. Vagy nyolcat.

A küldött ember újra jegyez, majd megkérdezi:

— De akkor már az egészet ki lehet aszfaltozni. Nem az a véleménye?

Az az érzésem, hogy csakugyan ez lenne a véleményem, ha volna.

Viszont tapasztalatom szerint, ha volna, az nem lehetne jó.

— Ez csak lehetőség — magyarázom —, a leghelyesebb az volna, ha a Lóvásárteret beültetnék jegenyével és a közepébe szökőkutat építenének. A négy sarkába pedig lószobrokat helyeznének el.

— Ez a véleménye?

— Nem — mondtam —, ez a keresztapám véleménye volt, gyermekkorában.

A küldött ember az ajkát rágta, tovább jegyzett.

— De mi az ön véleménye? — kérdezte türelmetlenül.

Egy pillanatra rábámultam.

— Uram — mondtam suttogva —, honnan ismerném a véleményemet? Amióta élek, mindig másoktól tudtam meg.

Az imperializmus zöld mérge

A Pacsirta cukrászda bal szárnyában ülök, körülöttem trillák és békés, mezei fények; csak a poharamban zavarog valami sötét bizonytalanság. Hasonló helyzetben ilyenféle itallal a poharában mondta hajdan Szókratész: kakással tartozunk a gyógyulás istenének! Azután mind egy cseppig kiitta, ami a poharában volt... Egy-két jóbarátra gondolok, akik holnap-holnapután talán szomorúan fognak suttogni, és egy negyedórát arra szánnak, hogy a történeteket megbeszéljék. Találgatják, miért tettem.

Azt fogják mondani: „Önkezeléssel dugaszolta ki a coca-colát, s mielőtt fenékgig üritette volna, így szólt a pincérhez: Főnök úr, itt egy húszas, és legyen szíves, vigyen egy kakast Aesculapiusnak.”

Igen, ez jó ötlet, máris hívom a pincért.

— Főnök úr — mondom —, itt egy húszas, és legyen szíves, vigyen egy kakast Aesculapiusnak!

A pincér nagyon értelmesen néz, elteszi a pénzt, és bólint.

— Meglesz, kérem...

Azután eltűnik a bár mögött, és nem látom többé.

Közben pedig elképzelem az orvos-istent, amint a sarokban ül, szellemet sugároz ábrázata, fehér a köpenye, arany a szandálja, és várja a kakast. Egy idő után szakállába tűr, mozgolódik, görög derűje elpárolog, azután üvöltve kéri a panaszkönyvet. És berója a szigmákat, epszilonokat:

Kifizetett kakasomat két óra múlva se kaptam meg. Ehhez hasonló nem történt velem a perzsa háborúk óta!

Dr. Aszklépiosz Isten a Sanepidnél

Az ősi gyógyító szellem eltűnik, csak a sötét folyadék pezseg a poharamban.

Rémülten nézem, de nem lehet meghátrálni. Végre szemtől szemben ülünk.

Úgy hiszem, együtt kezdtük pályánkat a sajtóban. Én idehaza próbáltam elindulni Föld körüli hódító útra, ő Chicagóban vagy Texasban. Én időszaki újságíró voltam, vékony pénzzel, ő jómódú szörnyeteg. Szatírák értékes agyarád vadállata.

Sárkány volt, hét fejjel, epét okádott, és akire ráfújt, annak többé nem volt ítélőképessége. Tegucigalpában egy tízéves fiú miatta lőtte szitává ősz nagyapját. Hollywoodban egy filmrendező könnyelműen ivott belőle egy pintet, s másnap Timbuktuban találta magát mint arab leánykereskedő.

Több kispolgár unalmában reáfanyalódott, mire fejük idétlenné torzult, sűrű bundájuk nőtt, és csak a dzsungel faágain adtak számot maguknak arról, hogy — gorillák lettek.

Körülbelül akkoriban hívott be a szerkesztőségbe Bondács elvtárs, székkel kínált, és lázas hangon közölte: meg kell menteni Párizst, mert a szennyes hullámok már a francia főváros falait nyalják.

És megdöbentett: mindig otthon éreztem magam Párizsban. Párizsban egy Szajna-parti Körös-partot sejtettem, szerettem, mert Ady ott lett Ady. De ha Adyban nem értettem valamit, meg kellett bocsátani Párizs miatt. — Igen — dadogtam —, megmentjük, Párizs megér egy cikket...

Azt hiszem, Bondács elvtárs is így volt vele, mert nyoma se volt benne az eddigi komor önfegyelemnek, kimértségnek.

Széles ábrázata kiveresedett, örökké lesimított haja a szemébe lógott. Az íróasztalra kaparta, amíg elmondta, mi folyik Párizsban.

Egymás kezét szorongattuk, és elhatároztuk: nem hagyjuk Párizst a sorára. Ezt megtehetette XIV. Lajos a Fronde-lázadás idején vagy Napóleon, amikor megverték; de velünk nem ez az eset áll fenn.

— A züllés Golf-áramlata hiába próbálja a gyönyörű várost zöld békalencsével betakarni — mondtam Bondács elvtársnak.

És másnapra egy örökbecsű litániát írtam Párizs védelmében, mert azt reméltem, ezáltal visszaverem az áradatot.

Bondács elvtárs a mű nagyobb részét kihúzta: azt mondta, koncentrálni kell a támadóerőket. De a cikkben mégis benne maradt „a züllés Golf-áramlata”, meg a „zöldbékák lencséje”.

Azért írtam így, mert úgy képzeltem, hogy a gyilkos ital: zöld. Akkor még ideológiailag nem különböztettem meg a Zwack Unikumtól. Bondács elvtárs is így képzelte, talán hallotta, de az is lehet, én írtam neki.

Leleplező írásomnak annyi volt az eredménye, mintha valaki homokkal töltött papírzacskót dobott volna a chilei szökőárba.

Fájdalom: két hónap múlva már Bécs ostroma folyt, bár az ügy sokat laposodott útközben.

Bécsben csak annyi történt, hogy több öreg néni lehúzta cügos cipőjét, és föltette lábát az asztalra. Undorító volt, de legalább nem volt benne véres fordulat. Bécsre neheztem a Habsburgok miatt, ezért ellógtam a felmentéséről. Így a Stephans-kirchére felszökött a próféta zöld lobogója.

Néha álmodtam is a katasztrófáról: lélekvesztőn ültem, körülöttem ártatlanok fuldokoltak, és én egy óriás fa töltőtollal próbáltam őket az örvényből kihúzni.

Azután az ár kezdett megfenekleni. Hogy úgy mondjam: az undorító tenger valahol léket kapott.

Itt-ott még hallatott magáról, partjain tőzsdekufárok dőzsöltek, züllött apácák meztelenkedtek. De ez már csak a száraz tenger nedves partja volt.

Eltelt az idő, úgy látszott, megsemmisült az egész óceáni vállalkozás.

Elfelejtkeztem a zöld rémségről.

Mígnem beültem a Pacsirta cukrászdába, és megkérdeztem: van-e valami különlegesség?

Mire a pincér előzékenyen azt feleli:

— Kokakola.

De úgy, mintha azt mondaná: Piskóta és tejberizs.

Arra gondoltam, ha a zöld hömpölygést Chicagótól Koppenhágáig üldöz-

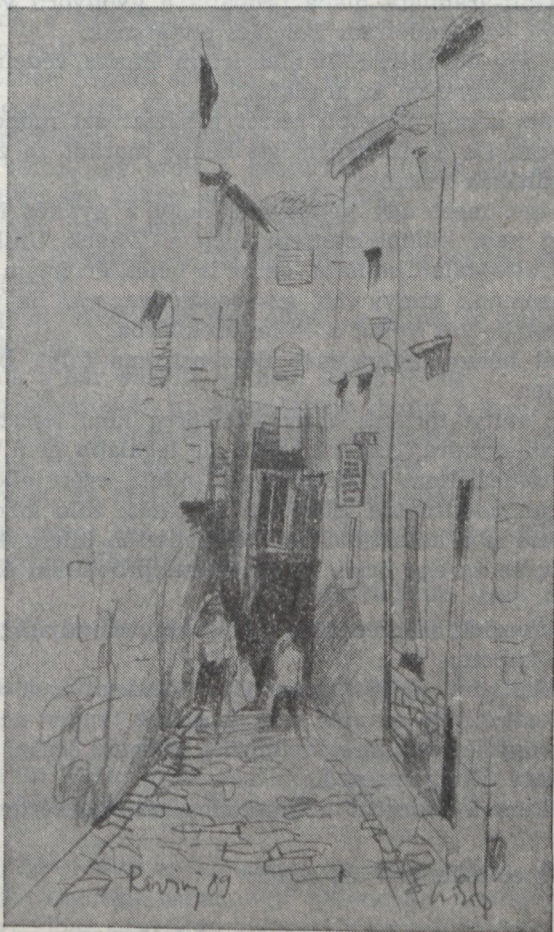
tem tengeren és pampákon, nem szökhetem el, amikor tulajdon városomat ostromolja. Ez nem illik egy harcoshoz.

— Hozzon — feleltem a pincérnek elszántan.

... Azután önkezemmel kidugaszoltam, és néztem. Miért fekete, amikor én mindig azt írtam róla, hogy zöld?

Most már — mindegy. Számhoz emeltem a poharat, és ünnepélyesen kinttam. Hátha ez a legjobb módja a megsemmisítésnek? Vártam, mi lesz. De csak úgy éreztem magam, mint egy zugivó gyógyszerész, aki tévedésből behúzott egy deci köhögés elleni szirupot. Amikor nem lett belőlem se ópiumbarlang-tulajdonos, se arab leánykereskedő, zavartan fölálltam. Megkerestem a pincért, fizettem, és megjegyeztem távozóban:

— Főnök úr, ne feledkezzék el a kakasról. Ugyanis most gyógyultam ki életem egyik legnagyobb tévedéséből...

CSIKÓS ANDRÁS GRAFIKÁJA